

Тијана Цвјетићанин

Београд
tijanac@gmail.com

Електронски фолклор тинејџера: SMS поруке

Рад се бави анализом размене посебне врсте SMS порука, која представља нов начин преношења савремених фолклорних кратких форми. Ова врста електронског фолклора најпопуларнија је међу тинејџерима, који најбрже прихватају технолошке новине и највише су заинтересовани за нове начине комуникације и савремене медије. У овој групи, електронски SMS фолклор надовезује се на споменаре као старију традицију дечијег писаног фолклора. У овом раду покушаћу да покажем шта размену ових порука чини фолклорним општењем, како изгледа комуникацијски процес посредством ког се та размена остварује код једне групе тинејџера, и које функције врши у процесу усвајања одређених друштвених вредности у оквиру ове добне групе.

Кључне речи: SMS поруке, мобилни телефон, комуникација, савремени фолклор, социјализација

Крајем деведесетих година, са омасовљавањем коришћења мобилних телефона, појављује се посебан тип шаблонизованих порука, у облику кратких прозних или стихованих форми које се прослеђују SMS-ом. Оне се већ на први поглед разликују од „обичних“, будући да се одликују посебним, поетским језиком, устаљеним темама, стилем, обрасцима и формулама, образујући при том посебне жанрове и врсте. Ове поруке својим садржајем, обликом и функцијама кореспондирају са одређеним усменим и писаним фолклорним врстама, надовезујући се на већ постојеће традиције размене шала, упућивања честитки, љубавне поезије и фолклоризованих текстова као што су споменари.¹

¹ Споменари су ручно писане и украшене збирке текстова које круже међу школским друговима и другарицама. У њих се уписују приче, песме, шале, афоризми и сл. текстови који се преносе из других споменара, или се састављају по угледу на њих.

Фолклорне особине

Размена ових порука одвија се паралелно у две друштвене сфере – једна је јавна сфера масовних комуникација, заступљена у пракси слања и преузимања порука са Интернета и из штампе. У приватној сфери остварује се као интерперсонално општење између две особе које учествују у слању/примању поруке преко мобилног телефона, с тим што она у принципу не остаје само између две особе које је размењују. Примљена порука обично се прослеђује, тј. шаље неком другом, или се чита/показује људима из своје околине. Ова сфера је стога сфера примарних друштвених група, чији чланови непосредно контактирају у свакодневном животу, и она се може одредити као место фолклорне комуникације.² На тај начин се остварује могућност о којој говори М. Бошковић-Стули „...da se priopćene teme i oblici procesom kreiranja i rekreiranja priopćavaju u nizu malih grupa i time stvaraju tradiciju, proširenu u vremenu i prostoru.“³

Развој савремене информацијско-комуникацијске технологије омогућио је стварање новог вида фолклорне комуникације, специфичног у односу на усмени и писани фолклор, али и на фолклоризам који се преноси посредством „традиционалних“ електронских медија. За разлику од јасног разграничења између медија као емитера и публике као реципијента фолклорних/фолклоризованих садржаја, нови медији (мобилни телефон, Интернет) отварају могућност *учествовања* у електронски посредованој комуникацији, тако да се она приближава директном, усменом општењу. Комуникацијска схема која се остварује оваквом разменом порука одговара особинама „природног“ или „контактног“ типа комуникације који описује К. И. Чистов, истичући да се суштинске одлике фолклора, које произлазе из усмености, губе у посредованој комуникацији, јер радио, телевизија, и сл. „...репродукују усмени говор и чак неке елементе изван текста, али нису способни да успоставе ни обратну везу, ни ефекат суделовања... ..ни стваралачко учешће слушаоца у комуникацијском систему (ланцу, мрежи) који се шири као лепеза“.⁴ Ова ситуација се, као што се види, мења са новим технолошким достигнућима. У SMS дописивању очигледна је међусобна заменљивост субјекта и објекта информације – особа која прима поруку редовно се јавља и у улози пошиљаоца (најчешће управо у односу на особу која шаље поруку, тако да се успоставља узајамна комуникација), што одговара међузаменивости извођача и слушаоца у усменом преношењу. Затим, „усмереност информације ка у потпуности одређеном и реалном аудиторијуму“⁵ присутна је и у чину слања поруке. Појава „губљења

² Види: Dunja Rihtman-Augustin, *Kultura grupe i usmena komunikacija*, Narodna umjetnost 19, Zagreb 1982; Dan Ben-Amos, *Toward a Definition of Folklore in Context*, The Journal of American Folklore, Vol. 84, No. 331, 1971.

³ Мaja Bošković-Stulli, *Usmena književnost nekad i danas*, Prosveta, Beograd 1983, 38.

⁴ К. В. Чистов, *Специфичност фолклора у светлости теорије информација*, Савременик 7-8, Београд 1986, 70.

⁵ Исто, 66.

информације“ такође добија другачије значење у електронском фолклору. Фиксирани запис усменог фолклора зауставља процес варирања текста, чиме се губи елемент који је од есенцијалног значаја за разграничење фолклорног и нефолклорног текста.⁶ Будући да електронски текст *није* статичан, већ је подложен промени од стране сваког новог читаоца, његово преношење дозвољава импровизацију и настанак варијаната баш као и усмено преношење. О томе сведочи постојање великог броја варијаната једног истог текста.⁷ С обзиром на то да се варијанте јављају и тамо где *памћење* не игра битну улогу у процесу преношења, може се закључити да извођење на основу памћења није једини извор варијабилности текста,⁸ већ је за њу од пресудног значаја оно што Чоловић назива „фолклорни однос према језику.“ Тај однос подразумева схватање језичких творевина као колективног, свима доступног добра, које се слободно користи без појма о ауторству. Однос према тексту је креативан и коауторски, баш као и у процесу усменог преношења фолклора.⁹

Сам комуникацијски чин одвија се преко преносника, али је брзина преношења поруке готово тренутна, тако да између примаоца и пошиљаоца информације (у идеалном случају) не постоји темпорална раздвојеност, што је, такође, једна од особина усмене комуникације. На поруку се углавном одговара врло брзо, у идеалном случају одмах након што је прочитана. Уколико се на поруку не одговори, она се обично помене у следећем усменом контакту са особом која ју је послала, чиме се поново успоставља нека врста реципрочности. Потпуно игнорисање обично изражава негативан став према особи која је шаље, или према оваквој комуникацији уопште.

Ови текстови пружају устаљени естетизован оквир за изражавање мисли и осећања, те се путем шематских SMS порука остварује симболичка комуникација, која користи семантизовану форму текста као посебан код који „говори нешто сам по себи.“¹⁰ Пружање подршке, удварање, задиркивање, исказивање наклоности, упућивање добрих жеља и други слични мотиви за остваривање комуникацијског чина, добијају тако одговарајући симболички израз који наглашава њихову поруку. Велика популарност коју су овакве

⁶ Види D. Ben-Amos, *n. d.*, 7; Anton Berisha, *Neki problemi usmene književnosti u svijetlu estetske recepcije*, Narodna umjetnost 19, Zagreb 1982, 201

⁷ Слободан однос према тексту потврђен је и приликом разговора у овом истраживању – већина испитаника/ца одговорили су да понекад приликом слања поруке врше измене на постојећем тексту, и то најчешће да би их прилагодили контексту комуникације са особом којој је шаљу. Овакве измене указују на још један моменат који Чистов истиче као важан у усменој комуникацији, а то је прилагођавање естетске информације реакцијама публике. Измене које се врше на тексту SMS порука говоре о томе да повратна спрега у комуникацији и овде постоји, али као прилагођавање *очекиваној*, а не примећеној, реакцији примаоца.

⁸ Уп. К. В. Чистов, *n. d.*, 70; Herman Strobach, *Direktna usmena komunikacija kao bitno obilježje folklora?*, Narodna umjetnost 19, Zagreb 1982, 22.

⁹ Ivan Čolović, *Divlja književnost: etnolingvističko proučavanje paraliterature*, Biblioteka XX vek, Beograd 2000, 70.

¹⁰ Isto, 9, 102, 284-288.

поруке веома брзо стекле може се објаснити управо том, у бити фолклорном особином да естетизује свакодневну комуникацију на начин који је разумљив и пријемчив онима који је остварују.

Са друге стране, ако се прихвати да „медиј јесте порука“, одабир мобилног телефона за пренос оваквих текстова говори и о томе да се њиховим слањем истовремено семантизује и сам медиј, у складу са посебним статусом који ужива међу својим корисницима. Тај други аспект директно изводи своје значење из огромне популарности коју је овај уређај задобио у кратком временском року, прешавши пут од статусног симбола у првој генерацији корисника, до симбола припадања новом времену, које је умногоме дефинисано „бежичном револуцијом“. О томе сведочи и чињеница да је мобилни телефон „главни актер“ великог броја оваквих текстова, у којима се јавља као лице које говори, главни носилац хуморног обрта, објекат или место радње, итд. Приликом размене оваквих порука образује се стога вишеструки сплет значења, чији ће нивои бити размотрени на примеру посматране групе.

Тинејџерски фолклор

Испитивање ставова и образаца који се јављају у пракси размене ових текстова обављено је у Београду и Зрењанину током лета 2005. године.¹¹ У разговорима је учествовало 20 саговорника/ца, старости од 14 до 40 година; од тог броја, осморо припада старосној групи од 14 до 16 година (пет женског и три мушког пола), деветоро је узраста од 20 до 30 година (шест женског и три мушког пола) и три испитанице старости од 35 до 40 година. Сви/е саговорници/е из најмлађе групе настањени су у Зрењанину, а из две старије групе у Београду. Разговори су вођени на основу упитника са отвореним питањима. Питања су формулисана тако да утврде уобичајени контекст у којем се одвија оваква комуникација, заступљеност и популарност различитих врста SMS текстова, навике у односу на њихово чување, брисање, прослеђивање, личну интервенцију на самом тексту и, коначно, опште ставове према њима. Циљ интервјуа био је, такође, да на основу уобичајених пракси утврди у којој мери су у овом виду комуникације заступљене такве особине фолклорног обликовања текста као што су несталност текста, импровизација и колективни однос према тексту.

У овом раду коришћени су следећи извори грађе – Интернет странице са SMS порукама,* поруке прикупљене из мобилних телефона интервјуисаних саговорника/ца, две свеске преписаних SMS Порука – личне збирке

¹¹ Истраживање је спроведено у оквиру израде дипломског рада „SMS поруке као нови облик фолклорне комуникације“, који је одбраћен у октобру 2005. године на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, код менторке др Д. Антонијевић.

* <http://www.northnet.cg.yu/Index.html>; <http://solair.eunet.yu/~vodnik/>;
http://www.phone.co.yu/mobilni_telefoni/ljubavne_poruke.php.
http://www.mms-serbia.com/sms_poruke/; <http://web.vip.hr/jelka86.vip/sms-poruke/>

интервјуисаних девојчица, и поруке објављиване у часопису *Bravo Girl!* током 2003. године.

Разговори вођени са информаторима из Београда и Зрењанина током лета 2005. године показују да је популарност ове врсте коришћења SMS-а током година остала непромењена само у тинејџерској групи, док је код старијих у сталном опадању.¹² Овај закључак потврдило је и посматрање групе зрењанинских тинејџерки узраста 14 – 16 година (пет интервјуисаних девојчица и група њихових другарица), које су часове доколице углавном проводиле користећи мобилни телефон. Овај уређај је увек био поред њих и готово непрестано у употреби – у њега се похрањују различити звучни и визуелни садржаји, који се затим показују и/или размењују са осталом децом. Девојчице су истовремено примале и слале и по неколико десетина позива у току дана. Међутим, огромна већина њих нема као циљ *разговор*, већ само „сигнализацију“ – позивање и прекидање везе након првог звона.¹³ Према реакцији девојчица може се закључити да се такви позиви доживљавају као врло значајни, нарочито ако долазе од дечака. Девојчице редовно обавештавају своје другарице о томе ко их је „цимао“ и колико пута, примајући истовремено и од њих сличне извештаје. Поред тога, на те позиве се чешће и брже одговара, а често се успостављају дуги низови међусобних позива од којих се ниједан не завршава разговором. Ако би, пак, овакав вид комуникације изостао у неком дужем периоду, реакције су биле изразито негативне; типично такво негодовање изражава се реченицом „нико ме не цима“. На основу оваквог понашања, може се закључити да се у оквиру њихове групе вршњака друштвени успех и популарност, нарочито код супротног пола, мери управо учесталости „цимања“.¹⁴ Истовремено, од великог броја порука које свакодневно стижу, највећи број чине шематске поруке, које представљају један од главних објеката интересовања. Девојчице такође једна другу обавештавају о примљеним порукама, о томе ко их је послао, коментаришу њихов садржај, прослеђују их, и сл. Мобилни телефон тако постаје центар симболичних активности везаних за друштвени живот, док се конкретни договори и разговори углавном обављају преко фиксног телефона.

¹² Старији/е саговорници/е углавном су се слагали/е да су се ове поруке биле „хит“ у периоду 1998–2003, када су мобилни телефони почели да бивају доступни све већем броју људи. У том периоду ове поруке су најинтензивније циркулисале, а сви се слажу да су у међувремену изгубиле на привлачности и популарности, те се у овом тренутку неупоредиво ређе шаљу и примају.

¹³ Поступак који се популарно назива *цимање* или *пецање*, и јавља се понекад као део посебне игре међу тинејџерима – позвана особа настоји да се јави пре него што се веза прекине, да би особи која зове „скинула кредит“, за шта такође постоји посебан израз – она је у том случају „спржена“.

¹⁴ Порука сачувана у телефону једне од саговорница врло пластично изражава значај који се придаје овом поступку: *Dragi Boze, ucini da svi oni koji mi ne salju poruke i ne cimaju me, izgube svoj mobilni telefon; AMIN!*

Примљене поруке углавном се чувају у телефонима, а честа је и пракса записивања текстова порука у посебне свеске намењене само тој сврси; неке од тих „колекција“ имају и по неколико стотина забележених порука. Најпопуларнији извор за преписивање текстова био је (пored примљених порука) тинејџерски часопис *Bravo Girl!* који је у посебној рубрици објављивао поруке које шаљу читатељке; поред тога, повремено су у истој рубрици објављивана и упутства за *ASCII art* тј. коришћење стандардног језичког кода за креирање слика на екрану телефона. Трећи по популарности извор је Интернет, тј. сајтови на којима се налазе збирке порука које остављају посетиоци. Две од пет девојчица навеле су и споменаре као извор текстова SMS порука.

Најпопуларније и најзаступљеније поруке у телефонима и писаним збиркама тинејџерки су емотивне, поглавито љубавне поруке.¹⁵ Оне су, такође, најбројније на Интернет сајтовима, које посећују махом тинејџери. Читав корпус текстова емотивних порука покрива широк дијапазон могућих осећања, жеља, потреба и ситуација које прате интимне међуљудске односе; ови текстови су *функционални* по истом принципу као народне песме које се посвећују породици и пријатељима преко радијских порука.¹⁶ Љубавне SMS поруке су често формулисане као нека врста кратког електронског љубавног писма вољеној особи. При томе се нарочито ослања на специфичну особину SMS комуникације да успостави тренутну везу између пошиљаоца и примаоца, што се често одражава и у самом тексту:

Ako se probudis u ove sitne sate, vides da neko misli na te! Ako te ne probudi zvuk poruke ove, spavaj anđele, prijatne ti želim snove. / Brzo otvori prozor! Jesi li? Hajde! A sad lovi... Jos malo... Evo ga, doleto je samo za tebe, najlepší poljubac za laku noc!

С обзиром да су овакве поруке најпопуларније међу тинејџерским љубавним паровима, удаљеност је углавном привремена и најчешће се повезује са оним периодима у току дана који се не проводе заједно (касни вечерњи и рани јутарњи часови), тако да је велики број порука „за laku ноћ“ или „за добро јутро“, или се њихова радња одвија ноћу. Пољупци, загрљаји, руже, анђели и слични симболични изрази осећања често се вербално „шаљу“ као у претходној поруци, али врло је популарно и слање различитих „романтичних“ слика, уз које иде одговарајући текст:

--<<@ --<<@ --<<@ --<<@ --<<@ Samo za tebe... Volim te najviše...
(><) (><) (><)

¹⁵ Sadie Plant, у својој студији о ефектима коришћења мобилних телефона на друштвени и лични живот примећује да је „Највећи део текстуалних порука које чувају тинејџери у градовима од Бирмингема до Бангкока, на неки начин повезан са сексом и романтиком.“ (S. Plant, *On the Mobile*, URL: http://www.motorola.com/mot/doc/0/234_MotDoc.pdf, 2002, 80). Истраживање спроведено у оквиру овог рада показује да исто важи и за тинејџерску популацију у нашим градовима.

¹⁶ I. Čolović, *n. d.*, 205-212.

o,, ,)	('(ö,)“)	('O') NE
(¥ (,) VOLIM TE '	(¥)/ OVOLIKO!	(¥ (,) VERUJES
ı. ı. J	ı. ı. J	ı. ı. J MI?!

Добар део љубавних порука надовезује се на споменарску традицију.¹⁷ Тема романтичне љубави доминира у највећем броју споменарских и SMS текстова. Поред љубави, честа тема је и пријатељство, а са ове две теме преплићу се мотиви краткотрајне младости, размишљања о људским односима, животу и смрти. Све ове теме обрађују се у складу са правилима жанра, тако да „pojedinačno, subjektivno biva potisnuto onim što je općenito prihvaćeno“.¹⁸ Језичка средства која се при том користе такође се подударaju у оба жанра: „Spomenuta uzvišenost sadržaja spomenarskih pjesama istaknuta je leksičkim izborom. Upotrijebljene riječi izražavaju duboko emocionalan stav prema životu, rime su prepune pozitivnih pridjeva, hipokoristika, umanjenica i patetičnih fraza“,¹⁹ што важи и за SMS поезију. Осим у особинама текста, сличности постоје и у начину преношења. Текстови се у оба случаја често препisuју у бележнице које служе као нека врста архива из којег се затим по потреби препisuју у свој или туђи споменар или у мобилни телефон. Слична је и дистрибуција текста у односу на полне карактеристике групе. Споменари искључиво припадају девојчицама, али се у њих уписују и девојчице и дечаци; с обзиром да се никада не дешава да дечак поседује споменар, не долази ни до ситуације да се споменарски текстови размењују између дечака. Емотивне SMS поруке се такође размењују између девојчица и дечака или у међусобној комуникацији девојчица, док дечаци никад међусобно не размењују овакве поруке.

Као и споменари, SMS поруке користе књижевна дела и текстове популарних песама, трансформишући их у складу са правилима жанра, показујући исти фолклорни однос према свакој врсти писане речи која се покаже као погодна за уклапање у њихов калуп. У случају SMS-а, један од таквих извора материјала јесте и сам споменар, из којих се текстови преносе у целини, или са малим изменама. Добар пример је следећи текст, који се среће и као споменарски стих (без друге реченице) и као SMS порука:

Voli, voli, dok si mlad, kad ostariš nemaš kad, kad ostariš ko moj deda,
niko neće da te gleda! Kad ti neko kaže: „Za tobom mi srce bije“, samo
se nasmeši i reci „Milo mi je!“

¹⁷ У овом раду коришћена су четири споменара, два са подручја Београда (један из 1981. године, чија је власница имала 16 година у периоду његовог настанка, и мој из 1989, када сам имала 13 година), један из Адашеваца (1985, петнаестогодишња девојчица) и један из Сарајева (1986, 16 година). Радови Олге Вајнштајн и Дороте Симонидес о руском и пољском споменарском фолклору такође су пружили материјал за компарацију са осталим текстовима.

¹⁸ Dorota Simonides, *Može li se pisana tradicija smatrati folklorom?* Narodna umjetnost 19, Zagreb 1982, 165.

¹⁹ Isto.

Будући да се између споменара млађих и старијих девојчица могу повући неке линије разграничења, треба нагласити да SMS поруке прате и подражавају оба обрасца. Споменари млађих девојчица (13 – 14 година) смештају теме љубави и пријатељства у школско окружење или пасторални амбијент, у њима се помињу потоци, цвеће, ливаде, животиње и сл, и знатно су ведријег и једноставнијег тона. Њихови текстови углавном су песмице од једног стиха, које понекад подсећају на дечије разбрајалице. Међу SMS порукама могу се наћи овакви текстови који су можда пренесени у целини, или написани по сличном обрасцу:

Dok zvezde sjaje patka nosi jaje, kad vetar duva patka jaje cuva, kad izadje pace voli ga jos jace, ti si moje pace volim te najjace!!! / Bordo ruza crno seme, setis li se draga mene, ja se tebe cesto setim al ne mogu da doletim.

Сличности су нарочито изражене у односу на споменаре старијих девојчица, који дају знатно комплекснију слику људских односа, ставова о животу, смрти, љубави и пријатељству. О. Вајнштајн примећује да се у споменарима руских девојчица смрт јавља као чест мотив, те да се већина прича завршава трагичном и, по правилу, слабо мотивисаном смрћу.²⁰ Потенцирање смрти она тумачи као поступак дискурзивног обликовања симбола, у складу са сетном атмосфером „тихе патње и нежних успомена“ сентименталне књижевности XVIII века, која је поставила темеље за настанак првих споменара. Исти поступак може се уочити у бројним љубавним SMS порукама, с тим што је обрада мотива смрти редукована у складу са кратком формом порука која не дозвољава дужу нарацију. Овакве поруке јасно се надовезују на споменарске текстове:

Rado bih te pronasla i rekla "OPROSTI", ali sada kasno je, dok mi se dusa sa tugom gosti, kajanje me kasno stize, MOJ BOL GROBU SVE JE BLIZE!!! / Umrecu i ti ces to znati, kad shvatis da sam te voleo ti ces zaplakati. Kada te ostave svi na grob ces mi doci, pozeleces da ustanem, ali ja necu moci.

У оквиру истог поља значења, поред смрти јављају се и представе виших сила; то су најчешће анђели, као симбол узвишености и чистоте, затим Бог (или богови), ђаволи, судбина, пакао или рај. Оне се такође користе као средство којим се изражава „неземаљска“ јачина осећања:

Ako odem u nebo pre tebe, na svaku zvezdu cu napisati tvoje ime, tako ce svi andjeli znati koliko mi znacis... / Djavoli to nazivaju paklenim mucenjem, andjeli to zovu rajsko uzivanje, a ljudi to zovu ljubav!.

²⁰ Приче о великој љубави по правилу имају тужан крај, који омогућује убица који се изненада „појављује иза ћошка“, аутомобил који одједном наилази и удара жртву и сл.; слични поступци налазе се и у нашим споменарима – заљубљени младић умире од леукемије када остане без девојке, заљубљена девојка „вене“ и умире од марихуане, удара је аутомобил кад крене у сусрет свом драгом, итд.

Поред љубави као доминантне теме, пријатељство се јавља као неизоставни део тематског репертоара споменарских и SMS порука. Текстови о пријатељству представљају симболичку обраду друштвених веза које млади остварују у критичном периоду сазревања када је посебно значајно повезивање и идентификација са својом вршњачком групом. Свест о значају те подршке и заједништва испољава се у симболичкој равни преко ових текстова, који уздижу идеал чисте и искрене пријатељске љубави:

1000 je suza u mojim ocima bilo, 1000 je zelja koje mi zivot nije ispunio...malo je ljubavi koje osecaju svi, a jos manje prijateljica kao sto si ti!

Пријатељство се у њима понекад описује као супериорно над романтичном љубављу, која је пролазна и болна:

Jednog dana ljubav kaze prijateljstvu: „zasto ti postojis kad postojim ja?“ Prijateljstvo odgovori: “da nosim osmeh tamo gde si ti ostavila suzu!”

Туга због будућег расанка са пријатељима испољава се као тужна извесност са којом се мора помирити, и која оставља једино могућност стварања успомена као борбу против заборавља. Овај моменат је чешће и изразитије присутан у споменарима, који свој манифестни *raison d'etre* (као, уосталом, и сам назив) добијају управо као документи који треба да сачувају успомену на школске другове и доба младости. SMS текстови углавном обрађују пријатељство са позиције актуелног тренутка, који се понекад преноси у будућност, али без мотива будућег расанка. Не појављују се ни мотиви ђачких дана, школских брига и друговања, који су незаобилазни у споменарима. С обзиром да се многе овакве поруке препisuју управо из споменара, може се закључити да су „ђачки“ текстови били одбачени приликом одабира погодног материјала за SMS поруке, јер се нису уклапали у њихов контекст.²¹

За тему пријатељства уско се везује тема младости која пролази, обрађена најчешће у текстовима афористичног типа, који се често обликују као савети или препоруке у којима се упозорава на кратко трајање младости и упућује се на то да се она што боље искористи:

Ljubi dok si mlada, sad kad imas koga, jer ljubav je slatka, a mladost je „KRATKA“!

Оно што је у погледу садржаја SMS порука сасвим ново и специфично, налази се у порукама које се баве самим феноменом мобилне

²¹ С обзиром на то да се SMS јавља у контексту савремених електронских медија, најшири могући друштвени оквир комуникације је неограничен, док је индивидуа конкретан субјект који ту комуникацију остварује. Споменар је пак смештен у оквир ђачког фолклора. Он по правилу циркулише у кругу једног одељења, а ако га и прелази задржава се у школском окружењу. Иако се у пракси и SMS поруке највише размењују у оквиру групе школских другова и другарица, ова група није нужан оквир овакве комуникације, нити се доживљава се као релевантна од стране самих корисника. Неколико испитаника/ца поменуло је, на пример, да овакве поруке размењује са познаницима са Интернета, или са онима које су упознали управо преко SMS-а.

комуникације, а које су изузетно популарне међу тинејџерима. Мобилни телефон се у њима појављује у много различитих „улога“; и то у порукама свих врста. Веома су честе поруке чији се текст односи на ситуацију самог чина примања/слања поруке, при чему се у различитим текстовима обраћа пажња на различите сегменте тог процеса (физички контакт са телефоном, звучни/визуелни сигнал да је стигла порука, читање текста, реакција/одговор на поруку, њено брисање/чување...). Следећи пример се односи на неколико таквих сегмената:

Ah taj zvuk, to prelepo MESSAGE na ekranu... Srecan si, je l' da? I dalje citas poruku misleci da cu ti jos nesto reci, ali ja samo ubijam dosadu!

Описивање свих аспекта комуникацијског процеса који се одвија путем мобилног телефона – физичке поступке којима се он остварује, емоције и реакције које га покрећу или које изазива, његов ток, разлоге за иницирање, прихватање или одбијање комуникације – одражава значај који се придаје мобилном телефону. Поред тога што се често појављује у порукама најразличитијег садржаја и стила, он бива и персонификован, добија фиктивну личност када се примаоцу поруке обраћа у првом лицу:

Sto me tako glupo posmatras? Ja sam tvoj mobilni! Samo sam hteo na svez vazduh! Bilo mi je previse mracno i tesno u tvom dzepu! Sad je bolje. Hvala! / Ja sam maji civ (:ooo i doso sam putem pojuke da ti kazem da te vojim, a ako mi ne odgovojis pojescu i tebe i taj tvoj tejefon...

Описани поступци показују да се у размени SMS текстова не ради само о новом начину преношења старих фолклорних садржаја, већ се у њима поетизује и симболизује сама мобилна комуникација као феномен.

Функције и значења

Одређујући споменар као подручје фантазије, „територију љубави“, Вајнштајн указује на његову улогу у конструисању дискурса жеље. Споменарски текстови функционишу као дидактичко средство, упутство према којем девојчице „уче да желе“, тј. да обликују своје искуство, ставове, размишљања и доживљај романтичне љубави.²² Вајнштајн истиче да овај процес подразумева формирање модела женскости не као идентитета *sui generis*, већ као замишљеног објекта жеља супротног пола.²³ Та функција се преноси и на SMS текстове, у којима се препознаје иста сентиментална, патетична атмосфера; хиперболисана осећања, смештање емотивних дожив-

²² Дидактички карактер споменара понекад је и експлицитан, као нпр. у текстовима који се називају „љубавна правила“, или, у споменару из 1986. „закон младих“, и представљају скуп савета, прописа и упутстава за сналажење у мушко – женским односима.

²³ Olga Vainshtein, *Contemporary notebooks of love: girls' subculture in Russia*, Paper given at the conference „Private life in Russia“, University of Michigan, Ann Arbor, October 1996. URL: <http://www.ruthenia.ru/folklore/veinstein2.htm>, 2001, 17.

љаја у митска подручја раја и пакла, међу анђеле и ђаволе, итд. Сви ови елементи указују на изградњу сличног фантастичног оквира који служи као сцена на коју се поставља драма заљубљивања, пријатељства и одрастања. Кроз њега се преносе колективна искуства, норме и вредности, на основу којих се конституише властита, првенствено родни идентитет.²⁴ Дискурс романтичне љубави, који доминира споменарским и SMS текстовима, постаје тако „женски терен“, поље интересовања предвиђено првенствено за девојчице које постају девојке, и то као њихова главна окупација.²⁵ Овај закључак потврђују и разговори вођени са групом тинејџера. Спонтане реакције на питања која су се односила на размену љубавних порука јасно оцртавају родне границе и моделе који се унутар њих формирају. Питање да ли од другарица добијају љубавне поруке за девојчице је било сасвим природно, док су реакције дечака на исто питање у односу на другове јасно указивале на то да је чак и такво *питање* непримерено нормама прихватљивог понашања.²⁶ Може се дакле закључити да је садржај порука диктирао и правац и смер њихове дистрибуције у односу на полне групе – поруке са емотивним садржајем кретале су се двосмерно између група, док се циркулација унутар групе ограничавала само на једну – женску (док су се, рецимо, шаљиве поруке или честитке прослеђивале без полних ограничења).

Размена унутар групе девојчица функционише, дакле, као нови вид и продужетак већ постојеће споменарске традиције и улоге коју она игра у формирању представа о пожељном родном идентитету. Међуполна размена стилизованих, шематизованих порука преузела је и развила другу функцију коју је такође имао споменар – она пружа друштвено прихватљив и дефинисан оквир за успостављање контакта са особама супротног пола. Унапред смишљени текстови и устаљена пракса њихове размене, као и физичка удаљеност од особе којој се пише, олакшавају прве контакте који су у осетљивом периоду пубертета нарочито проблематични.

Други ниво функционисања размене SMS-а односи се на стварање унутрашње кохезије групе, као и дефинисање места индивидуе у њој; ова функција произлази из самог чина размене. Свака од девојчица има сопствену „мрежу“ другова и другарица са којима најчешће размењује поруке. Непрекидно кружење порука обезбеђивало је, уз друге, већ поменуте начине

²⁴ У том процесу своју улогу имају и медији попут штампе и Интернета, који се јављају као агенти шире друштвене заједнице. Тај моменат нарочито је значајан у случају наведеног часописа, који недвосмислено тежи да обликује укус, ставове, мишљење и понашање својих читатељки.

²⁵ Илустративан пример за утицај овог модела на формирање односа према романтичној љубави јесте податак да се већина тинејџерки први пут заљубљује тек након читања споменарских текстова (О. Vainshtein, *n. d.*, 17).

²⁶ Неформални разговори који су пратили интервјуе такође су били индикативни у том смислу. Коментари девојчица о томе како су дечаци „глупи“ или како „ништа не разумеју“ говоре о разлици у перцепцији љубавних односа. Девојчице сматрају да су боље упућене у њихова правила, а да их се, са друге стране, дечаци не придржавају, или не поседују знање које им је за то потребно.

коришћења телефона, сталну повезаност са својим друштвеним окружењем. Но, размена порука није функционисала само као доказ припадности групи, већ и као један од механизма за успостављање хијерархије унутар ње, с обзиром да је, као што је поменуто, интензитет ове размене био директан показатељ популарности.²⁷

Коначно, најшири ниво идентификације који се ствара оваквом разменом, односи се на популарност самог медија преко ког се комуницира. Процес фолклоризовања SMS комуникације развијао се паралелно са процесом популаризације и фетишизовања мобилних телефона, и представља његов саставни део. Размена љубавних, шаливих, пријатељских и других сличних порука представља, између осталог, симболички чин којим се потврђује припадност „мобилном свету“, тј. групи „корисника“.²⁸ О томе, поред осталог, сведочи и велика заступљеност (и разноврсност) говора о мобилном телефону у овој врсти порука.

Из овог прегледа могу се извести следеће карактеристике комуникацијског процеса који се дешава приликом размене SMS порука: он се примарно одвија у малим групама; текстови се прослеђују ланчано, при чему иста особа може имати улогу и пошиљаоца и примаоца поруке; постоји изражена тежња да се у комуникацији оствари повратна спрега; њихово кружење одвија се у оквиру неформалне, неинституционализоване комуникације; коначно, приликом преношења текстови пролазе кроз различите трансформације, које не мењају њихов жанровски образац, а врше се углавном у односу на очекивану реакцију примаоца, и на тај начин долази до настанка варијаната. Поред фолклорног односа према тексту, постоји и подударње са неким од функција фолклора. Ови текстови пружају колективно прихваћену, симболичну форму за изражавање вредности, ставова, мисли и осећања. Популарност овог облика електронског фолклора највећа је међу тинејџерском популацијом, у којој су најизраженије и његове друштвене функције и значај. Она преузима неке од функција које су вршили претходни, сродни облици, као што су утицај на формирање родног идентитета и пружање друштвено дефинисаног канала за прве контакте између полова. Истовремено, она ствара и ново поље значења које произлази из новине самог медија и начина општења који он омогућава. Размена шематских SMS порука представља, дакле, нови вид фолклорног општења у савременом друштву; уклапајући старе садржаје у нове медијске канале преношења и прилагођавајући њихов садржај и функције актуелном тренутку и новом облику комуникације.

²⁷ Паралела са споменарима јавља се и у овом аспекту, будући да се и око њих успостављају хијерархијски односи – споменари популарних девојчица по правилу имају предност у односу на оне мање омиљене, брже се попуњавају, садрже више текстова, итд.

²⁸ Види: S. Plant, *n. d.*, 49.

Tijana Cvijetićanin

Electronic Folklore Among Teenagers: SMS Messages*

Key words: SMS messages, cellular phones, communication, contemporary folklore, socialization

The development of ICT media made way for a new form of folklore communication. Newly developed media, such as mobile phones, make it possible for their users to participate in electronically mediated communication, thus approaching the form of oral communication. The exchange of special type of SMS text messages represents a new way of transmitting contemporary folklore short forms. These messages use poetic language, they have standard style, themes, patterns and formulas, and they form different genres and categories, corresponding with already existing familiar folklore forms. The communication process that happens during the exchange of these messages also has folklore's characteristics: it takes place within small groups, the communication is informal, the texts circulate in chain style, and undergo different transformation which generates the making of variants, etc. This form of electronic folklore is especially popular among teenagers, where it's social functions and meanings are also most emphasized. Within this population, it adds to an older tradition of children's written folklore – poetry albums. Like poetry albums, SMS exchange influences the development of girls' gender identity, providing also a socially defined channel for contacts between the sexes. It also functions as a mechanism of socialization and stratification within the group. At the same time, it creates a new field of meaning, which derives from the very media's novelty and significance. In this sense, the exchange of SMS represents a symbolic act of acknowledging one's belonging to the group of mobile telephone users. In this way, a new phenomenon is being symbolically processed through a new form of folklore.

* Translated by the author.